

EKONOMICKÉ POJETÍ NEZISKOVÉHO SEKTORU A NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ

Definování neziskové organizace a různá
pojetí neziskovosti * Vztah státu a
neziskových
organizací, financování neziskových
organizací * Účetní a daňová problematika

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

- definice
- poslání
- teorie a koncepty

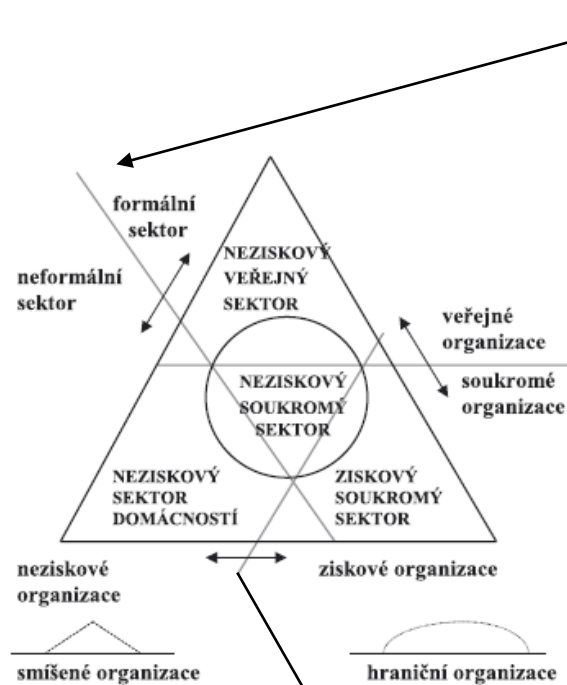
V. Pestoff

- podle kritéria financování provozu a rozvoje na sektor ziskový a neziskový,
- podle kritéria vlastnictví na sektor soukromý a veřejný,
- podle míry formalizace na sektor formální a neformální.

Jeho čtyřsektorový trojúhelníkový model národního hospodářství obsahuje:

- ziskový soukromý sektor
- neziskový veřejný sektor
- neziskový soukromý sektor
- neziskový sektor domácností

Hranice mezi formálním a neformálním sektorem. Jednoznačným určením je, zda se jedná o právnickou osobu či nikoli. Podnikající fyzické osoby pak samozřejmě budou patřit do ziskového sektoru, tato skutečnost je zase ošetřena registrací takových osob.

Hranice mezi soukromým a veřejným sektorem. Tato hranice je patrně nejvíce problematická, pro její stanovení je zřejmě vhodné si položit otázku, kým je organizace vlastněná, v institucionálním pojetí to znamená, kým je založena a kým spravována (viz čtvrtá definiční vlastnost).

Pramen: REKTOŘÍK [2001] dle PESTOFFA [1995]

Hranice mezi ziskovým a neziskovým sektorem. Zde tvoří hranici účel, pro který byla právnická osoba založena nebo zřízena (viz HUNČOVÁ [ZČ]). I zde (s výjimkou obchodních společností nezaložených za účelem podnikání) je namístě držet se rozlišení na základě právní úpravy existence a fungování jednotlivých organizací. Úplný výčet těchto organizací v ČR podává § 18, odstavec 7 zákona č. 586/1992 Sb., o dani z příjmu.

Pojem: neziskový sektor

Do neziskového sektoru patří všechny organizace, které nepatří do ziskového. Podle Pestoffova vymezení sem tedy spadají jak organizace veřejného neziskového sektoru, tak organizace soukromého neziskového sektoru. V právním prostředí České republiky se sem řadí všechny organizace, které nebyly zřízeny či založeny za účelem podnikání (resp. dosahování zisku), jak jsou vyjmenovány v § 18, odstavci 7 zákona č. 586/1992 Sb., o dani z příjmu. Toto „široké“ pojetí (HAKEN [ZČ]) neziskového sektoru ostatně dokládá i dokument „Co je to neziskový sektor“ umístěný na webových stránkách www.neziskovky.cz. Úplný výčet všech právních forem spadajících dle tohoto pojetí do neziskového sektoru vyjmenoval REKTOŘÍK [2001]:

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

1. *Neziskové soukromoprávní organizace*

- občanská sdružení (včetně odborů), zájmová sdružení právnických osob, nadace, nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, politické strany a hnutí, církve a náboženské společnosti, církevní právnické osoby, profesní komory, společenství vlastníků jednotek (bytových)

2. *Neziskové veřejnoprávní organizace rozpočtového typu*

- organizační složky, příspěvkové organizace, obce, kraje, svazky obcí, Akademie věd ČR, vězeňská služba a justiční stráž, Grantová agentura ČR, Ústavní soud ČR, Nejvyšší kontrolní úřad

3. *Ostatní veřejnoprávní organizace*

- Český rozhlas, Česká televize, státní podnik, veřejná vysoká škola, Česká národní banka, Všeobecná zdravotní pojišťovna ČR, státní fondy

4. *Neziskové organizace typu obchodních společností*

- společnost s ručením omezeným, akciová společnost, družstvo

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Pojem: soukromý neziskový sektor

Soukromý neziskový sektor lze chápat jako část neziskového sektoru. Právě tento sektor je omezen kružnicí v Pestoffově schematickém rozdělení, přičemž je v něm navíc možné rozlišit organizace, které se nacházejí uvnitř prostředního trojúhelníku:

- občanská sdružení (včetně odborů), nadace, nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, politické strany a hnutí, církve a náboženské společnosti, církevní právnické osoby,

a dále tzv. *hraniční organizace*:

- se sektorem domácností – společenství vlastníků jednotek (bytových)
- s veřejným sektorem – profesní komory, veřejné vysoké školy
- se ziskovým sektorem – obchodní společnosti, družstva

Komplexní a mezinárodně uznávanou charakteristiku **nestátních neziskových organizací**, která se snaží sledovat problematiku z nejrůznějších možných úhlů, přinesli ve svých studiích profesori Salamon a Anheier.² Oba autoři chápou nestátní neziskový sektor jako soubor institucí, které existují vně státních struktur, avšak slouží v zásadě veřejným zájmům, na rozdíl od zájmů nestátních. Za určující považují pět základních vlastností, podle nichž jsou nestátní neziskové organizace:

1. **institucionalizované (organized)** – tj. mají jistou institucionální strukturu, jistou organizační skutečnost, bez ohledu na to, zda jsou formálně nebo právně registrovány.
2. **soukromé (private)** – tedy jsou institucionálně odděleny od státní správy, ani jí nejsou řízeny. To neznamená, že nemohou mít významnou státní podporu nebo že ve vedení nemohou být mj. státní úředníci. Rozhodující je zde fakt, že základní struktura neziskových organizací je ve své podstatě soukromá.
3. **neziskové (non-profit)** – ve smyslu nerozdělování zisku, tj. nepřipouští se u nich žádné přerozdělování zisků vzniklých z činnosti organizace mezi vlastníky nebo vedení organizace. Neziskové organizace mohou svou činností vytvářet zisk, ovšem ten musí být použit na cíle dané posláním organizace.
4. **samosprávné a nezávislé (self-governing)** – jsou vybaveny vlastními postupy a strukturami, které umožňují kontrolu vlastních činností, tzn. že neziskové organizace nejsou ovládány zvenčí, ale jsou schopny řídit samy sebe. Nekontroluje je ani stát, ani instituce stojící mimo ně.
5. **dobrovolné (voluntary)** – využívají dobrovolnou účast na svých činnostech. Dobrovolnost se může projevat jak výkonem neplacené práce pro organizaci, tak formou darů nebo čestné účasti ve správních radách.

Členění neziskových organizací podle právní normy

Toto členění vychází z důrazu kladeného v praxi na institucionální formu neziskových organizací, která je vymezena jen danou legislativou. V právním systému je vymezení neziskové organizace nejbližše zákon č. 586/1992 Sb., o dani z příjmu, který v § 18, odstavci 7 definuje tzv. **organizaci charakteru právnické osoby, která nebyla zřízena nebo založena za účelem podnikání. Zákon sem řadí tyto organizace:**

- zájmová sdružení právnických osob, pokud tato sdružení mají právní subjektivitu,
- občanská sdružení včetně odborových organizací,
- politické strany a politická hnutí,
- registrované církve a náboženské společnosti,
- nadace, nadační fondy,
- obecně prospěšné společnosti,
- veřejné vysoké školy,
- obce,
- vyšší územní samosprávné celky,
- organizační složky státu a územních samosprávných celků (do roku 2001 rozpočtové organizace),
- příspěvkové organizace,
- státní fondy
- subjekty, o nichž tak stanoví zvláštní zákon.⁴

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

- Vymezení neziskového sektoru podle Rady vlády pro nestátní neziskové organizace (RVNNO). Ta v podstatě respektuje výše uvedenou tzv. strukturálně-operacionální definici neziskové organizace a neziskového sektoru.
- RNNO však nepovažuje za součást neziskového sektoru všechny organizace, které této definici vyhovují, ale pracuje pouze s následujícími:
 - · občanská sdružení,
 - · obecně prospěšné společnosti,
 - · účelová zařízení církví,
 - · nadace,
 - · nadační fondy.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Poslání NO...zmatení pojmů a pojetí

- Maximalizace rozpočtu (Tullock, 1966, Niskanen , 1971)[\[1\]](#),
- maximalizace kvality a kvantity v poměru určeném manažery (Newhouse, 1970, Hansmann, 1981),
- maximalizace využití preferovaných vstupů (pokročilé technologie, prestižní medicínské postupy anebo např. zdravotně postižení zaměstnanci; (viz např. Lee, 1970, Clarkson, 1972, Pauley a Redisch, 1973, Feingenbaum, 1978),
- maximalizace kombinace komerčních a charitativních (neziskových) nebo veřejně prospěšných výstupů (James 1983, Schiff a Weisbrod, 1991, Eckel a Steinberg, 1993),
- maximalizace přebytku (maximizing „profits“, Presto, 1988),
- společenské blaho (social welfare, Holman, 1983).

[\[1\]](#) U těchto autorů jsou neziskové organizace vzhledem ke svým charakteristickým vlastnostem řazeny k organizacím byrokratickým.

evropský
sociální
fond v ČR

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Historie výzkumu NS

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Teoretické přístupy

- Selhávání trhu + Selhávání vlády
- Asymetrická informace
- Vzájemná závislost

1. Selhávání trhu + Selhávání vlády

- Selhávání trhu
- Selhávání státu
- Nástup NNO

2. Informační asymetrie

Typické situace:

1. Plátce není tou samou osobou jako spotřebitel,
 2. Poskytovaná služba je příliš komplexní,
 3. Ti, kteří mají ze služby užitek nejsou známí, nebo jsou těžko dosažitelní
 4. Spotřebitelé nejsou schopni poskytnout adekvátní zpětnou vazbu na poskytované služby (pacienti psychiatrické léčebny)
 5. Platby nelze jednoznačně přiřadit ke konkrétní službě
- Viz. FRIČ P., GOULLI, R. *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University.*, s.77

evropský
sociální
fond v ČR

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Steinberg: charakteristiky NO, kterými mohou zmírnit dopady asymetrické informovanosti:

1. Nerozdělování zisku zmenšuje užitek z poskytování menší kvality nebo kvantity služeb nebo zboží, než byla slíbená (zaplacená)
2. Neziskový charakter (nepřerozdělování zisku) ovlivňuje zakládání a řízení NO více než jiný typ organizace; motivuje ke snaze o naplnění své role namísto maximalizace vlastního prospěchu na úkor svého poslání
3. NO jsou často řízeny ze strany poptávky. Členové, manažeři a donátoři bývají lidé, kteří dané služby poptávají a mají tedy zájem na tom, aby byly poskytovány levněji nebo ve větším množství
4. Imunita NO vůči převzetí firmy v důsledku změny vlastníka (např. akcionář vlastnící většinový podíl akcií). Převod organizace se většinou vybírá podle důvěryhodnosti nástupce. Tím je částečně ošetřeno, že se NO bude i nadále chovat „důvěryhodně“
5. Existence jistých „důvěryhodných“ NO má vedlejší pozitivní efekt na chování konkurentů. Méně informovaní klienti budou raději vyhledávat NO, (oportunismus NO závisí na míře, do jaké mohou obcházet právní předpisy a rozdělovat zisk) informovaní klienti budou přítomni na trhu ziskových firem. Protože se tyto klienty nevyplatí šidit (mají povědomí o kvalitě a ceně služeb poskytovaných NO), firmy se budou chovat čestně. V tomto smyslu má chování NO vedlejší příznivé efekty na chování tržních subjektů.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

3. Stát blahobytu

- Podle teorie státu blahobytu byly NO zdrojem řešení sociálních problémů v tradičních společnostech. Reagovali na škálu potřeb, které v minulosti stát neobstarával. Vlivem zdokonalování tržních vztahů a posilování státní zodpovědnosti je dnes NO přiřazena pouze periferní role. S příchodem státní politiky se stávají přežitkem, patří spíše do historie. Stát totiž přirozeně expandoval do sociální oblasti a v reakci na měnící se potřeby se sám ujal řešení mnohých problémů. Působení NO postupně ztrácí na významu, spočívá v doplnění tržního sektoru a relativně dobře fungujícího státu. V současném světě je existence NO zdůvodněna nedostatečnou funkcí státu.
- Viz. FRIČ P., GOULLI, R. *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu John Hopkins University.*, s.77-78
- Viz REKTOŘÍK, J.: *Organizace Neziskového Sektoru.*, s.29-30

4. Vzájemná závislost

- Salamon a Anheier předpokládají, že NO dokáží v mnoha případech reagovat na lidské potřeby pružněji než stát. Ten pak může využít výsledků práce NO
- NO často získávají veřejnou podporu nebo zájem veřejnosti o určité problémy. To může být pro státní instituce užitečné
- I neziskové organizace selhávají

evropský
sociální
fond v ČR

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Filantropická nedostatečnost

- problémem při vytváření zdrojů pro aktivity NO je nedostatek lidských i materiálních zdrojů (hlavně v období ekonomické recese).
- NO se rovněž musejí vypořádat s problémem černého pasažéra. Donátoři čelí riziku, že jejich příspěvek sníží příspěvky jiných osob. Mnozí lidé profitují z kolektivních statků poskytovaných NO bez ohledu na to, zda přispěli.
- Navíc berou donátoři v úvahu spíše vlastní užitek z darování než užitky ostatních, které jim z příspěvku poplynou.
 - Steinberg se domnívá, že nejde o zásadní překážky pro NO. Podle něj mají NO potenciál a prostředky na to, aby zmíněné problémy překonaly. Přesto, jak uvádí Frič, musejí NO na některé své aktivity jednoduše rezignovat.
- Viz. POWELL W.W., STEINBERG, R.: *The Nonprofit Sector, a Research Handbook.*, s. 125
- Viz. FRIČ P., GOULLI, R. *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu John Hopkins University* s.78

esf

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Filantropický paternalismus

- Vzniká v situaci, kdy jednání NO reflektuje vlastní preference před potřebami klientů. Pramení z pocitu lepší informovanosti a uvědomělosti o potřebách druhých, než mají oni sami. Toto chování ale nepodporuje samostatnost, ani sebedůvěru osob, na které je činnost NO zaměřena.
- Důsledkem je, že NO mívá své poslání. Přesto, že bývá tento druh chování připisován spíše veřejným institucím, mohou se ho dopouštět i NO.
- Viz. FRIČ P., GOULLI, R. *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu John Hopkins University*, s.78

evropský
sociální
fond v ČR

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Filantropický amatérismus

- Na nedostatek odborně fundovaných lidských zdrojů poukazují i samotné NO.
- Hansmann: Absence ziskového motivu ovlivňuje snahu produkovat při nejnižších nákladech. To může vést k menší efektivitě NO oproti tržním firmám, ale na druhou stranu se předpokládá, že NO operují efektivněji než státní instituce.
 - Je tedy sporné, do jaké míry může právě státní sektor toto chování korigovat. Nezisková povaha může vyvolat ještě další negativní dopad v podobě menší citlivosti na změny v poptávce a zpožděné reakce na lidské potřeby. Viz. FRIC P., GOULLI, R. *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu John Hopkins University*, s.78

Filantropický partikularismus

- Ani NO nejsou schopny pokrýt potřeby v dostatečné kvalitě i kvantitě. To předurčuje stát a NO ke vzájemné spolupráci.
- Jako ekonomické subjekty mají oba sektory, NO i stát, své limity. Nedá se jednostranně tvrdit, že NO napravují vládní selhání, naopak, i stát vystupuje v roli korektora. Jejich vzájemný vztah je tedy třeba chápat jako kooperativní a současně konkurenční. Problém, který působí na neefektivitu NO je přílišné soustředění se na dílčí problémy, přičemž vzniká duplicitní jednání na straně jedné a na straně druhé určité oblasti unikají zájmu. Filantropický partikularismus je někdy chápán jako přirozené vyústění boje proti filantropické nedostatečnosti.
- Viz. FRIČ P., GOULLI, R. *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu John Hopkins University*, s.78
- Viz. POWELL W.W., STEINBERG R. *The Nonprofit Sector, a Research Handbook.*, s. 125

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

5. Social origins theory

Tabulka 1 Čtyři typy „neziskových režimů“

Úroveň vládních sociálních výdajů	Rozsah neziskového sektoru	
	malý	velký
nízká	Statist	Liberální
vysoká	Sociálně-demokratický	Korporativistický

Zdroj: Salamon, L.M., Anheier, H.K.: *Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit sector Cross-Nationally*. *Voluntas*, vol. 9, No. 3, 1998

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

- *Liberální model.* Je charakteristický tím, že společnost preferuje, aby se problematika sociálních služeb řešila na úrovni soukromé iniciativy nebo dobrovolnictví.
 - Naopak přetrvává názorový nesouhlas s expandováním státu do této oblasti. Tento stav je typický pro společnost se silnou střední třídou, kde má opozice z nejvyšší nebo naopak nejnižší třídy výrazně slabší moc.

evropský
sociální
fond v ČR

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

- *Sociálně demokratický model.* Pro působení NO v oblasti sociálních služeb ponechává jen malý prostor, neboť na rozdíl od modelu předcházejícího upřednostňuje státem zabezpečené služby.
 - Pravděpodobně se bude vyskytovat ve společnosti s vysokým nebo rozhodujícím zastoupení třetí třídy. Zároveň platí, že jejich zájmy budou efektivně prosazovány v oblasti státní politiky. Vyplývající role NO coby poskytovatele služeb je tedy marginální, spočívá ve vytváření platformy pro vyjadřování názorů a reprezentaci politických a sociálních zájmů.

evropský
sociální
fond v ČR

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

- *Korporativistický model.* V uspořádání, které má podobu korporativistického modelu existuje poměrně rozsáhlý NS, kde má stát zároveň silné postavení. NS je ze strany státu podporován, protože působí jako nárazník proti radikálním požadavkům společnosti. Z toho pohledu jde o spolupráci státního i neziskového sektoru

evropský
sociální
fond v ČR

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

- *Etatistický model*. Charakteristická vlastnost tohoto konceptu je silný stát, který ovšem na rozdíl od sociálně demokratického uspořádání, není doprovázen silným vlivem třetí třídy.
 - Stát slouží spíše zájmům sebe samého, popřípadě odráží zájmy ekonomických elit. Má značnou autonomii v rozhodování a v celé své působnosti.
 - NO představují pouze zastoupení marginálních zájmů. Adekvátně tomu jsou vytlačovány na periferii společenského dění

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz